

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПРИ ПЕРЕМІЩЕННІ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS FOR CROSSING GOODS BY CUSTOMS BORDER: PROBLEMS OF LAW ENFORCEMENT

Шевчук О.М., д.ю.н., професор кафедри
адміністративного права і адміністративної діяльності
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Німа А.О., студентка V курсу
фінансово-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена висвітленню проблем правового регулювання захисту прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через митний кордон України. Встановлено, що недосконалість національного митного законодавства обумовлює збільшення кількості випадків порушення прав інтелектуальної власності при транскордонному переміщенні товарів.

Запропоновано законодавство з питань захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України поділити на дві групи. Проаналізовано процедуру призупинення митного контролю та митного оформлення товарів за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності. Наведено поняття «контрафактні товари», «піратські товари». Запропоновано власну правову конструкцію «об'єкти права інтелектуальної власності», яка включає в себе три основні блоки: об'єкти промислової вартості, нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності та об'єкти авторського та суміжних прав. Розкрито зміст терміну «товари, які порушують право інтелектуальної власності».

Ключові слова: захист прав інтелектуальної власності, переміщення товарів через митний кордон, митні правовідносини, митне законодавство.

Статья посвящена освещению проблем правового регулирования защиты прав интеллектуальной собственности при перемещении товаров через таможенную границу Украины. Установлено, что несовершенство национального таможенного законодательства обуславливают увеличение количества случаев нарушения прав интеллектуальной собственности при трансграничном перемещении товаров.

Предложено законодательство по вопросам защиты прав интеллектуальной собственности при перемещении товаров через таможенную границу Украины разделить на две группы. Проанализирована процедура приостановления таможенного контроля и таможенного оформления товаров по подозрению в нарушении прав интеллектуальной собственности. Приведены понятия «контрафактные товары», «пиратские товары». Предложено собственную правовую конструкцию «объекты права интеллектуальной собственности», которая включает в себя три основных блока: объекты промышленной стоимости, нетрадиционные объекты интеллектуальной собственности и объекты авторского и смежных прав. Раскрыто содержание термина «товары, которые нарушают право интеллектуальной собственности».

Ключевые слова: защита прав интеллектуальной собственности, перемещение товаров через таможенную границу, таможенные правоотношения, таможенное законодательство.

The article is devoted to the issues of legal regulation of protection of intellectual property rights during the movement of goods across the customs border of Ukraine. It has been established that the imperfection of the national customs legislation results in an increase in the number of violations of intellectual property rights in the case of transboundary movement of goods. It was clarified that the legislation on protection of intellectual property rights during the movement of goods across the customs border of Ukraine can be divided into two groups. The procedure of suspension of customs control and customs clearance of goods on suspicion of violation of intellectual property rights is analyzed. The concepts of "counterfeit goods", "pirate goods" are given. The legal structure of "intellectual property objects" is proposed, which includes three main blocks: objects of industrial value, non-traditional objects of intellectual property, and objects of copyright and related rights. The content of the term «goods that violate the intellectual property right» is disclosed.

Key words: protection of intellectual property rights, movement of goods across the customs border, customs relations, customs legislation.

Дотримання порядку переміщення товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, через митний кордон відіграє провідну роль у забезпеченні митної та економічної безпеки України.

За даними Державної фіскальної служби України (далі – ДФС України) лише протягом січня-лютого 2019 р. митницями було проведено близько 4 200 випадків призупинення митного оформлення товарів за підозрою в порушенні прав інтелектуальної власності. За вказаний період були відкриті справи за підозрою у порушенні митних правил за фактом ввезення та вивезення товарів, що включені до митного реєстру об'єктів прав інтелектуальної власності, на загальну суму майже 1,4 млн грн [1]. Звернімо увагу, що за даними Департаменту організації митного контролю ДФС України станом на травень 2019 р. у митному реєстрі зареєстровано 4 015 об'єктів прав інтелектуальної власності, і кількість їх неухильно зростає [2]. Крім того, законодавство ЄС і України, судово-практика не встигає за збільшенням кількості порушень прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів

через митний кордон. Вищенаведене вказує на актуальність цього дослідження.

Метою статті є дослідження правових проблем захисту прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через митний кордон.

У сучасній правовій науці вивченням питання захисту прав інтелектуальної власності у митній справі займалися такі вчені, як: Д.В. Бондаренко [3], Е.С. Молдован [4], О.С. Тарасов [5], В.О. Хома [4] та інші.

Питання сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України врегульовано розділом XIV Митного кодексу України (далі – МК України), постановами КМ України, наказами Міністерства фінансів України, Цивільним кодексом України, Законами України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про винаходи та корисні моделі», «Про авторське право та суміжні права» та іншими нормативно-правовими актами. З нашої точки зору, законодавство з питань захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів

через митний кордон України можна поділити на дві групи: спеціальні та загальні.

У подальшому розглянемо окремі аспекти першої групи нормативно-правового регулювання захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України. Так у 2014 р. український парламент ратифікував Угоду про асоціацію між Україною з однією стороною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої сторони [6], у якій Україна взяла на себе обов'язок забезпечення належного та ефективного виконання зобов'язань у сфері захисту прав інтелектуальної власності, в тому числі і при переміщенні товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності через митний кордон.

Відповідно до вказаної угоди, сторони ухвалюють процедури, які надають можливість власнику права, який має вагомий підстави підозрювати про можливість порушення права інтелектуальної власності під час імпорту, експорту, реекспорту, ввезення або вивезення з митної території, розміщення згідно з тимчасовою процедурою, розміщення у вільній зоні або на вільному складі, надіслати письмову заяву до адміністративних або судових органів для тимчасового затримання митними органами митного оформлення для вільного використання або арешту таких товарів. Всі права або обов'язки, встановлені в розділі 4 частини III Угоди про асоціацію стосовно імпортерів, також поширюються на експортерів або власників товарів [6].

Зокрема, за Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі – TRIPS). Угода встановлює стандарти для визнання та захисту основних об'єктів інтелектуальної власності. Відповідно до вимог частини III вказаної угоди країни-учасниці зобов'язуються забезпечити на своїй території дію таких процедур, які дозволяють здійснювати заходи, що запобігають порушенню законодавства у сфері охорони прав інтелектуальної власності та їх недопущення. Спеціальні вимоги при переміщенні товарів, які містять об'єкти інтелектуальної власності, через митний кордон викладено в пакеті угод, що ввійшли до ГАТТ. Зокрема, ці вимоги сформульовані у розділі 4 «Особливі вимоги щодо заходів на кордоні» Угоди TRIPS [7].

В Україні з 2001 р. діє митний реєстр об'єктів прав інтелектуальної власності, який ведеться ДФС України. Інформація про кількість зареєстрованих об'єктів прав інтелектуальної власності міститься на офіційному сайті ДФС України у відкритому для користувачів доступі [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 398 МК України правовласник, який має підстави вважати, що під час переміщення товарів через митний кордон України порушуються чи можуть бути порушені його права на об'єкт права інтелектуальної власності, має право подати ДФС України заяву про сприяння захисту належних йому майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності шляхом внесення відповідних відомостей до митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону [8].

Для внесення об'єкта прав інтелектуальної власності до митного реєстру правовласник / уповноважена ним особа подає до ДФС України заяву, за формою наведеною у додатку до Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів прав інтелектуальної власності [2]. Також до заяви правовласник зобов'язаний додати виписку з відповідного реєстру про реєстрацію в Україні права інтелектуальної власності. Виписка підтверджує дійсність акта про реєстрацію на дату подання заяви із зазначенням терміну дії правової охорони. До заяви додається докладний опис об'єкта права інтелектуальної власності і товарів, що його містять. Він дає змогу ДФС України ідентифікувати такий об'єкт прав інтелектуальної власності і товари та визначити код товарів згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД) [3].

У разі відповідності поданих заяви й матеріалів, доданих до неї, вимогам законодавства спеціалізований підрозділ здійснює реєстрацію відповідного об'єкта прав інтелектуальної власності у митному реєстрі шляхом внесення інформації в електронному вигляді до Єдиної автоматизованої інформаційної системи Держмитслужби України. Якщо ДФС України при здійсненні митного контролю та у процесі митного оформлення виявляє підозрілі об'єкти прав інтелектуальної власності, то їх митне оформлення призупиняється, а товари підлягають розміщенню на складі цього органу [8].

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що з моменту отримання інформації від ДФС України про можливий факт порушення прав починаються активні дії правовласника. Отримавши повідомлення та ознайомившись із ним, правовласник зобов'язаний звернутися до відповідного суду щодо забезпечення захисту прав інтелектуальної власності та письмово проінформувати митний орган, що призупинив митне оформлення, про таке звернення. Також у правовласника існує можливість протягом перших робочих днів звернутися до ДФС України з письмовим вмотивованим клопотанням про продовження строку призупинення митного оформлення. Якщо від правовласника не надійшла відповідь на повідомлення (фактично «мовчазна згода»), вважається, що у нього немає заперечень, і він не потребує захисту, а товари, щодо яких було прийнято рішення про призупинення митного оформлення, підлягають митному оформленню в установленому порядку. Але, якщо правовласник дійсно підтверджує факт порушення його прав, за його згодою здійснюється спрощена процедура знищення товарів, митне оформлення яких призупинено за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності.

У сучасних умовах актуальною проблемою захисту права інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон є збільшення випадків реєстрації недобросовісними суб'єктами торгових знаків, промислових зразків, що містять незначні відмінності від зареєстрованих. У таких випадках, навіть якщо у добросовісного правовласника є охоронний документ, але ним не зареєстровано такий об'єкт у митному реєстрі, орган доходів і зборів має право призупинити митне оформлення відповідних товарів.

Така практика свідчить про недосконалість правових норм, оскільки можливі випадки, за яких у митному реєстрі зареєстровано схожий об'єкт права інтелектуальної власності недобросовісним правовласником, а товар добросовісного власника вважається контрафактним. Останній при цьому фактично позбавляється гарантованого законодавством права звернення до органу доходів і зборів щодо сприяння захисту належних йому прав на відповідний об'єкт права інтелектуальної власності [9, с. 61]. Зазначена проблема потребує удосконалення на законодавчому рівні.

Щодо визначення поняття «об'єкт права інтелектуальної власності», що саме слід відносити до даної категорії об'єктів та чи є відмінним поняття, яке надається національним законодавством, від європейського? В юридичній літературі відсутній єдиний підхід щодо розуміння правової конструкції «об'єкт права інтелектуальної власності».

Крім того, серед основних відмінностей норм Регламенту про митні заходи щодо захисту права інтелектуальної власності № 608/2013 (Regulation EU) порівняно з МК України виділяємо наступні: 1) замість поняття «режим» використовується поняття «процедура» для визначення порядку дій митних органів щодо захисту прав інтелектуальної власності; 2) вбачається наявність норми щодо знищення контрафактних товарів або піратських, виявлених у поштових відправленнях; 3) при відсутності окремого поняття об'єктів, правом називаються об'єкти, на які поширюється це право [10].

У Регламенті про митні заходи щодо захисту права інтелектуальної власності № 608/2013 (Regulation EU) виявляється «стереотипність європейського правового мислення», яка полягає у тому, що під певним нормативно закріпленим поняттям може розумітися і право, і об'єкт цього права, і документ, за допомогою якого це право закріплюється [4, с. 517]. Ми погоджуємося із цією точкою зору.

У законодавстві до об'єктів права інтелектуальної власності відносять винаходи, корисні моделі, промислові зразки; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комп'ютерні програми; компонування (топографії) інтегральних мікросхем [11]. Іншим більш розширеним терміном оперує Угода про асоціацію між Україною та ЄС, у якій відповідно до ч. 2 ст. 158 глави 9 угоди до прав інтелектуальної власності включають авторське право, зокрема право на комп'ютерні програми і бази даних, а також суміжні права, права, пов'язані з патентами, зокрема патенти на винаходи у галузі біотехнологій, торговельні марки, фірмові найменування, якщо вони охороняються у формі виключного права інтелектуальної власності відповідним національним законодавством, промислові зразки, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, географічні зазначення, зокрема зазначення походження, зазначення джерела походження, сорти рослин, охорону конфіденційної інформації та захист від недобросовісної конкуренції, як це передбачено статтею 10 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності [2].

Згідно з п. VIII ст. 2 Конвенції про створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14 липня 1967 р., до об'єктів прав інтелектуальної власності відносять літературні, художні і наукові твори, виконавську діяльність артистів, звукозаписи радіо- і телевізійних передач, винаходи в усіх областях людської діяльності, наукові відкриття, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та комерційні позначення, захист від недобросовісної конкуренції, а також всі інші права, що стосуються інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художніх сферах [12]. Відповідно до п. 46 ст. 4 МК України об'єкти права інтелектуальної власності – об'єкти авторського права і суміжних прав, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, географічні зазначення (зазначення походження товарів) та сорти рослин [8].

В юридичній літературі під «об'єктами права інтелектуальної власності» розуміють результати розумової та творчої діяльності, яка включає в себе три основні блоки: об'єкти промислової вартості, нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності та об'єкти авторського та суміжних прав [5]. Ми погоджуємося із точкою зору автора.

Ще одним питанням, яке потребує з'ясування, є таке: які товари є контрафактними під час переміщення через митний

кордон? Відповідно до п. 17 ст. 4 МК України контрафактні товари – товари, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, ввезення яких на митну територію України або вивезення з цієї території є порушенням прав інтелектуальної власності, що охороняються відповідно до закону [8]. У Регламенті ЄС від 12.06.2013 р. виокремлено поняття «піратські товари», яке як правило вживається разом із поняттям «контрафактні товари». [10]. Отже, поняття «піратських товарів» у МК України немає, що обумовлює необхідність внесення відповідних змін.

Згідно ст. 250 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС поняття контрафактних товарів охоплює категорією «товари, які порушують право інтелектуальної власності», яка охоплює «контрафактні товари», «піратські товари», а також товари, які згідно із законодавством сторони, в якій подано заяву про вжиття заходів митними органами, порушують патент, додатковий охоронний сертифікат, право на сорт рослини, промисловий зразок, географічне зазначення [6].

З нашої точки зору, правова конструкція «товари, які порушують право інтелектуальної власності» більш правильна та відповідає сучасному митному законодавству. Вона включає «контрафактні товари», «піратські товари», а також товари, які згідно із законодавством сторони, в якій подано заяву про вжиття заходів митними органами, порушують патент, додатковий охоронний сертифікат, право на сорт рослини, промисловий зразок, географічне зазначення.

Висновок. Однією із важливих проблем правозастосування при сприянні захисту права інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон є випадки, коли у митному реєстрі зареєстровано схожий об'єкт права інтелектуальної власності недобросовісним правовласником. У цьому випадку товар добросовісного власника вважаються контрафактним. За цих умов порушується право на звернення до органу доходів і зборів щодо сприяння захисту належних йому прав на відповідний об'єкт права інтелектуальної власності. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного удосконалення митного законодавства у цій сфері.

Під «об'єктами права інтелектуальної власності» слід розуміти результати розумової та творчої діяльності, що об'єднує такі категорії, як об'єкти промислової вартості, нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності, об'єкти авторського та суміжних прав. «Товари, які порушують право інтелектуальної власності» включають в себе «контрафактні товари», «піратські товари», а також товари, які згідно із законодавством сторони, в якій подано заяву про вжиття заходів органами доходів і зборів, порушують патент, додатковий охоронний сертифікат, право на сорт рослини, промисловий зразок, географічне зазначення. Вищевикладені визначення слід передбачити в ст. 4 МК України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Спеціальна митна статистика. Офіційний портал ДФС. URL: http://sfs.gov.ua/mytna_statystyka/express-dovidky/305877.html.
2. Про затвердження Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону: Наказ Міністерства України від 30.05.2012 № 648 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1034-12>.
3. Бондаренко Я. Захист інтелектуальної власності на митному кордоні / Я. Бондаренко. Юридична газета, 2017. № 25. С. 18–19.
4. Хома В.О. Проблеми імплементації норм європейського законодавства з питань митного забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності / В.О. Хома, Є.С. Молдован. *Митна справа*, 2015. № 3. С. 3–83.
5. Сутність та класифікація об'єктів інтелектуальної власності / Тарасов О.С. URL: <http://intkonf.org/tarasov-os-sutnist-ta-klasifikatsiya-obektiv-intelektualnoi-vlasnosti>.
6. Угода про асоціацію між Україною з однією стороною, Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами членами з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
7. Міжнародна угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: міжнародний документ від 15.04.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018.
8. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 2012. №№ 44–45, № 46–47, 48. С. 552.
9. Руда Т. Перетнути межу: захист прав інтелектуальної власності / Т. Руда // *Український юрист*. 2014. № 7–8. С. 60–62.
10. Регламент (ЄС) № 608/2013 Європейського Парламенту та Ради від 12.06.2013 р. про митний контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності / *Офіційний вісник ЄС*, L 181, 2013 р. С. 15–34.
11. Про затвердження Методичних рекомендацій: Наказ Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації від 13.09.2010 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0018745-10>.
12. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності: міжнародний документ від 14.07.1967 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/law/show/9951>.